

NOAN'ANAVIY CHOLG'ULAR VA ULARNING ZAMONAVIY ORKESTRDAGI IMKONIYATLARI

Aripova Shaxzodaxon Anvarbek qizi.

Asaka tumani 11-BMSM fortepiano oqituvchisi

Annotatsiya: Бастакор ғоясини оркестр матосида мужассамлашнинг эмпирик муаммолари, асарнинг драматургияси, шаклланиши, оркестр услублари, дирижёрлар ва ижрочи мусиқачилар эстетик, маданий, тарихий ва назарий мусиқавий муаммолари баён этилган. Чолғушуносликнинг ютуқлари уни турли билим соҳалари мутахассислари, мусиқий санъат эволюцияси, оғзаки маданиятнинг ҳукмронлиги босқичлари, мусиқий товуш ҳақидаги тарихан ўрнатилган ғояла ҳақида маълумотлар келтирилган.

Kalit so'zlar: Маданиятшунослик, чолғушунослик назарияси, эмпирик муаммолар, аранжировка, тембр, тесситура, регистр, санъат эволюцияси, оҳангдорлик, экспрессивлик.

НЕТРАДИЦИОННЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ И ИХ ВОЗМОЖНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ ОРКЕСТРЕ

Арипова Шахзода Анварбековна.

Асакинский район 11 учитель детской музыкальной и художественной школы

Аннотация: описываются эмпирические проблемы воплощения композиторской идеи в оркестровой ткани, драматизации, формирования произведения, эстетические, культурно-исторические и теоретические музыкальные проблемы оркестровых стилей, дирижеров и музыкантов-исполнителей. Достижения инструментовки делают его специалистом в различных областях знаний, представлена эволюция музыкального искусства,

этапы господства устной культуры, информация об исторически сложившемся представлении о музыкальном звуке.

Ключевые слова: культурология, теория звона, эмпирические проблемы, аранжировка, тембр, тесситура, регистр, художественная эволюция, тональность, выразительность.

UNCONVENTIONAL INSTRUMENTS AND THEIR POSSIBILITIES IN MODERN ORCHESTRA

Aripova Shakhzoda Anvarbekovna

Asakinsky district 11 teacher of children's music and art school

Annotation: the empirical problems of the embodiment of the composer's idea in orchestral fabric, the dramatization, formation of the work, the aesthetic, cultural, historical and theoretical musical problems of orchestral styles, conductors and performing musicians are described. The achievements of instrumentation make him a specialist in various fields of knowledge, musical art evolution, stages of domination of oral culture, information about the historically established idea of musical sound is presented.

Keywords: Cultural Studies, theory of ringing, empirical problems, arrangement, timbre, tessitura, register, art evolution, tonality, expressiveness.

Dastlab cholg'ushunoslik nazariyasi asosan kompozitsiyani o'qitishning ajralmas qismi sifatida o'ylab topilgan va birinchi navbatda yosh bastakorlarga mahorat sirlarini o'rgatish yehtiyojlariga qaratilgan yedi. U bu yo'nalishga javob berdi. Bastakor g'oyasini orkestr matosida mujassamlashning yempirik muammolari, asarning dramaturgiyasi, shakllanishi, orkestr uslublari aksariyat hollarda ko'rib chiqilgan cholg'ushunoslik bo'yicha asarlarning tarixiy mantig'i.

Asta-sekin cholg'ushunoslik nazariyasida texnologik muammolardan tashqari, musiqa san'ati rivojlanishining umumiy masalalari bilan bog'liq muhim muammolar ham mavjudligi tobora ravshanlashib bordi. Ushbu masalalarni hal qilish tabiiy ravishda asbobsozlikni nazariy va tarixiy musiqashunoslik, yestetika va Madaniyatshunoslik bilan bog'laydi. yestetik, madaniy, nazariy, tarixiy va musiqiy muammolarni o'rganish yendi nafaqat bastakorlarni o'qitishga qaratilgan, balki dirijyorlar va ijrochi musiqachilar uchun yanada zarurdir. Cholg'ushunoslikning estetik, madaniy, tarixiy va nazariy musiqaviy muammolarini tushunish zarurati boshqa bir qancha sabablarga ko'ra nihoyatda muhimdir.

Birinchidan, bu muammolar umuman kam rivojlangan. Ikkinchidan, musiqashunoslik, yestetika va madaniyatshunoslikning boshqa sohalari bilan bog'liq holda cholg'ushunoslikni o'rganish jarayonida cholg'ushunoslik g'oyasining o'zi o'zgarib bormoqda — u musiqashunoslikning mustaqil bo'limi sifatida rivojlanmoqda va chuqurlashmoqda. Uchinchidan, nazariy cholg'ushunoslik uchun yangi muammolarni shakllantirish uni musiqa fanining boshqa sohalariga yaqinlashtiradi, bu uning brass-tasma sohasida mutaxassislar tayyorlashga xizmat qilishga qaratilgan tor yo'nalishini yengishga, fanlararo aloqalarni kengaytirish va chuqurlashtirishga yordam beradi va bu o'z navbatida, brass-tasma san'atini yanada yaqinroq birlashtirishga xizmat qiladi orkestrning umumiy oqimiga va bizning davrimizning butun musiqiy san'atini kengaytiradi. To'rtinchidan, nazariy cholg'ushunoslik muammolarini kengroq kontekstda ishlab chiqish, shuningdek, bastakorlar va aranjirovkachilar uchun zarur bo'lgan fan sifatida amaliy orkestratsiya yehtiyojlarini to'liq qondirish uchun zarurdir.

Zamonaviy badiiy amaliyot bantlari uchun cholg'ushunoslik nazariyasi oldiga ko'plab muammolarni, xususan, asboblarni badiiy ifoda vositasi sifatida ko'rib chiqish muammolarini kompleks ilmiy rivojlantirish vazifasini qo'yadi. Haqiqiy yehtiyoj, ayniqsa, ushbu qobiliyatdagi cholg'ushunoslik tarixiy me'yorlarga ko'ra nisbatan yaqinda rivojlana boshlaganligi va ko'pincha yangi texnika va vositalarni, badiiy ifodaning yangi qirralarini izlash bilan bog'liqligi sababli juda dolzarbdir. Bu yerda

nazariya, albatta, amaliyotga yergashadi, lekin u juda orqada qolmasligi kerak — chunki ular orasidagi bo'shliq na nazariya, na amaliyot uchun foydali yemas. Dastlab amaliy sifatida paydo bo'lgan ko'plab muammolar mavjud. Ifoda vositasi sifatida cholg'ushunoslik tabiati qanday? Bu musiqa san'atining rivojlanish tarixi bilan qanday bog'liq? Uning tasmaiga nisbatan o'ziga xosligi nimada? Bu muammolarni hal qilish kerakligi aniq.

Cholg'ushunoslik amaliyotiga faqat bilvosita yo'naltirilgan dolzarb ilmiy tadqiqot vazifalarini hal qilishga qaratilgan ishlar ham mavjud. Bu asarlar, birinchi navbatda, bir tomondan, orkestr musiqasining rivojlanish tarixi, orkestr yevolyusiyasi, individual asboblar, cholg'u shakllari va janrlari, boshqa tomondan, orkestr cholg'ulari nazariyasi haqida konseptual tushunchani o'z ichiga oladi. orkestr asboblarini shakllantirish prizmasi orqali ko'rib chiqilgan va ularning guruhlarini, ularning sifatli aniqligi va xilma-xilligi, birinchi navbatda, tembr tushunchasi va tegishli tembr, tessitura, registr va dinamik xususiyatlar orqali ifodalanadi.

Hozirgi vaqtda cholg'ushunoslik tarixini o'rganishda taniqli burilish mavjud bo'lib, u mazmunli umumlashtirish va ilmiy tushunchalarni yaratishga qaratilgan faktografiyadan nazariy tadqiqotlarga o'tishdan iborat. Nazariy cholg'ushunoslikning yutuqlari uni turli bilim sohalari mutaxassislari uchun ochiq qildi. Musiqa nazariyasi, yestetika va Madaniyatshunoslik uchun umumiy ahamiyatga yega bo'lgan muammolarni, ularning o'ziga xos kesimini hisobga olgan holda, nazariy asboblarga murojaat qilishni talab qiladigan muammolarni qo'yish mumkin bo'ldi.

Ifoda vositalari madaniy hodisa bo'lib, musiqa san'ati asarlarini yaratish va ko'paytirish jarayonida o'ziga xos musiqiy ma'nolarning to'planishi natijasidir. Ifoda vositalarining rivojlanishi musiqa san'ati yevolyusiyasining tarixiy jarayonida o'zini namoyon qiladigan ma'lum bir dinamika bilan tavsiflanadi.

Musiqiy san'at yevolyusiyasiga murojaat shuni ko'rsatadiki, ifodali vositalar tizimida tembrning haqiqiy roli o'zgargan. Og'zaki madaniyatning hukmronligi bosqichlarida musiqiy nutq tuzilishida tembrning roli juda muhim yedi (yehtimol

boshqa musiqiy ifoda vositalarining roldan ko'proq). Bu tovush va tovush munosabatlarining mavhum mantiqiy xususiyatlaridan tembrning aniq hissiy yekspressivligining ustunligi bilan bog'liq.

Biz mavjud bo'lgan va biz asosan o'rganadigan matnlarni yozma madaniyat bosqichida tembr fonga surildi: mantiqiy aloqalar dominant bo'lib, musiqiy kompozitsiya ko'rinishidagi musiqiy xabarni qamrab oldi. Musiqiy tilni mantiqiyashtirishning davom yetayotgan jarayoniga unchalik mos kelmaydigan tembrning individualizatsiyasi, xarakteristikasi va o'ziga xos shahvoniyligi uning musiqiy ifoda vositalari tizimidagi rolini oshirishga katta darajada to'sqinlik qildi. yendi tembr rolining asta-sekin o'sishi kuzatilmoqda. yehtimol, bu tendensiya insoniyat yangi madaniy davrga kirayotganining belgisidir. Musiqiy tovush haqidagi tarixan o'rnatilgan g'oyalarni rad yetish va akustik ob'ektlarni tanlashda tegishli cheklovlarni bekor qilish badiiy ifoda vositasi sifatida tembr rolining yangi ko'tarilishining asosiy sababidir. Rang, ohangdorlik, yekspressivlik va deyarli cheksiz individual boylik.

Asboblarni musiqiy kompozitsiyada tembrlarni tashkil qilish sifatida ifodalash mumkin, bu, albatta, o'z ta'rifini tugatmaydi, lekin bu konsepsiyaning muhim yelementlaridan biridir. Asboblarni ifoda vositasiga aylantirish tarixiy jarayon bo'lib, unga quyidagilar kiradi: a) asboblarni, ularning tovush va rang-barang xususiyatlari, qo'shma kombinatsiyalar imkoniyatlari to'g'risida amaliy ko'nikmalar va nazariy ma'lumotlarni to'plash; b) orkestrning tasodifiy musiqa asboblari to'plamidan kombinatsiyalangan "turli xil tembrlar va ularning kombinatsiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini yeng to'liq shaklda o'zida mujassam yetgan" yagona asbob"; v) orkestr uchun yaratilgan matnlarning boyligi sifatida orkestr musiqasining rivojlanishi, turli orkestr maktablarining paydo bo'lishi va o'sishi, tendensiyalari, uslublari va boshqalar., simfonizm-orkestr musiqasining yeng yuqori yutug'i; d) bastakorlik, ijrochilik, ta'lim va tarbiya jarayonida asbobsozlikning badiiy ma'nolarini anglash.

Cholgʻusizlik-bu ijodkorlik va hunarmandchilikni oʻz ichiga olgan oʻziga xos faoliyat, talqin turlaridan biri boʻlib, unda kompozitsiya tembri va toʻqimalarining oʻzgarishi uning badiiy maʼnosi va, yehtimol, janrining yangilanishiga olib keladi. Instrumental talqin badiiy tarjima turlaridan biri boʻlib, unda asl nusxaning dialogi va uni talqin qilish orqali yangi maʼnolar paydo boʻladi.

Shubhasiz, badiiy ifodaning muhim vositalari toʻqima, registrlar, hajm va boshqalar. Biroq, ularning barchasi yangi tembr sifatlarini yaratishga xizmat qiladi, chunki tembr asbobsozlikda tizimli shakllantiruvchi omil hisoblanadi.

Bundan tashqari, asl musiqiy matn qanchalik noyob boʻlsa, u boshqa tembrga shunchalik kam tarjima qilinadi — va instrumentalist muallif matniga shunchalik diqqatli boʻlishi kerak.

Orkestr uchun zamonaviy musiqasida cholgʻushunoslikning ifoda vositasi sifatidagi roli ortib bormoqda. Cholgʻushunoslik badiiy obrazni oʻzida mujassam yetishning yetakchi vositalaridan biriga aylandi. yendi orkestr shamol musiqasi va guruch guruhining imkoniyatlariga yangicha munosabat, yangicha yondashuv paydo boʻldi, unda ikkinchisi umuman orkestr musiqasining ajralmas qismi sifatida namoyon boʻladi. Bastakorning oʻziga xos badiiy niyati, orkestr ranglaridan foydalanish yerkinligi va anʼanaviy (standart) orkestr kompozitsiyalariga kamroq bogʻliqlik bilan bogʻliq boʻlgan guruch kompozitsiyalarini (muallif kompozitsiyasi deb ataladigan) individuallashtirish tendensiyasi mavjud.

Musiqaviy aranjirovkalar cholgʻu musiqasiga turli xil yangiliklarni kiritish uchun muhim kanallardan biridir. Instrumentalistning faoliyati talqin qiluvchi funksiyalarni yegallaydi va asboblari asl nusxani yangi tembr-teksturali yekspressivlikka tarjima sifatida ishlaydi. Ushbu j arayon asl nusxani tahlil qilishni oʻz ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. T.:Oʻzadabiynashr, 1963.
2. Otanazar Matyoqubov. Maqomot. T.: Musiqi nashriyoti. 2004.

3. Botirova X.T. Theoretical fundamentals of development of people's instruments and performing arts in Uzbekistan // International Journal of Early Childhood Special Education // (INT-JECSE) DOI: 10.9756/INT-JECSE/V14I2.657 ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 02 2022 -P. 5841-5846.
4. Botirova X.T. Specific characteristics of the development of spiritual - moral qualities of students // Frontline Social Sciences and History Journal, 3(06), <https://doi.org/10.37547/social-fsshj-03-06-04-P. 20-30>
5. Привалова, О. А. Кармен Ж. Бизе в творчестве Элины Гаранча / О. А. Привалова // Музыкальная культура глазами молодых ученых: сборник научных трудов / Ред. -сост. Н. И. Верба; науч. ред. Р. Г. Шитикова. - СПб. : Астерион, 2015. - Вып. 12. - С. 190-195.
6. Botirova X.T. In the practice of instrumental performance, students are taught to think independently and formation of features of creativity // Middle european scientific bulletin // ISSN 2694-9970 118 Middle European Scientific Bulletin, Volume 33. -P. 52-58.
7. Botirova X.T. Scientific and theoretical views of central asian thinkers in music // Procedia of Theoretical and Applied Sciences // Volume 4. Feb 2023 ISSN: 2795-5621. -P. 54-59.
8. Акмалжонова М.В. “Дирижирование” (методы работ над партитурой). Ташкент, 2017.
9. Botirova X.T. The Role of Pop Art in the Education of Students-Youth in the Spirit of Morality and Patriotism // Web of Scholars: Multidimensional Research Journal (MRJ) // Volume: 01 Issue: 07. 2022 ISSN: (2751-7543). -P. 87-90.
10. Botirova X.T. Activities of the "History and Criticism of Music" Department During the Years of Independence // Middle European Scientific Bulletin // ISSN 2694-9970 118, Volume 33. Feb-2023 -P. 118-121.
11. Тошматов Э. “Искусство дирижирования”. Ташкент, 2005.
12. Обучение дирижированию и оркестровое исполнительство: Сб. тр. Вып. 42 / Ред. С.З. Трубочева. М.: ГМПИ им. Гнесиных, 1979. - 165 с.

13. Жарких, Т. В. Жанрово-интонационные предвестники образа Кармен в Metodies Ж. Бизе / Т. В. Жарких // Central Asian Journal of Art Studies. - 2019. - № 2. - С. 23-32.